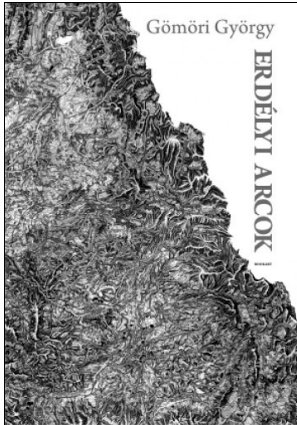

BARÁTH TIBOR

Az én Erdélyem

GÖMÖRI GYÖRGY: ERDÉLYI ARCOK

**Bookart Kiadó
Csíkszereda, 2018
80 oldal, 3600 Ft**

Gömöri György hatvan év költői terméséből válogatta össze azt a három tucat verset, amelyek elszakíthatatlanok Erdélytől, pontosabban szólva Erdély atmoszférájától, történelmétől, a magyar szellemi életben betöltött szerepétől, illetve az ott élő magyar kisebbség helyzetétől. A jól átgondolt kötetkompozíció kétséget sem hagy a költő személyes kötődése felől, ám nem csupán Gömöri Erdély-képét ismerhetjük meg a verseken keresztül, ugyanis a tárgyiasásra törekvő lírai hang és a többnyire visszafojtott szenvedélyesség alkalmat adnak az olvasónak arra, hogy korábbi elképzeléseit árnyalhassa. Ha a kötetet kézbe vesszük, olyan mintha Erdély egy kis szeletét tartanánk a kezünkben: Somogyi György illusztrációi Erdély természeti értékeit, történelmünk nagyjait, a folklór tipikus képeit és szereplőit elevenítik fel bennünk, szentelve néhány képet a kommunista rendszer alatti hanyatlásnak is. Akármelyik kép él bennünk Erdélyről, azt megtaláljuk a kötetben.

„*A csendes Gyilkoson* című kötetindító vers erős szubjektív ihletettsége miatt kerülhetett erre a kiemelt helyre. A beszédmód, a jellegzetesen Erdélyhez köthető metaforák és a hangsúlyosan a magyarság megőrzéséhez kapcsolódó fenyőszimbólum a Dsida Jenőhöz és korához köthető ars poeticák, paradigmák és témák továbbvitelét jelölik ki. A magyarság megőrzésének és a magyar nyelv ápolásának megerősítése a kötet több versében előfordul. A versírás, a szellemi foglalatosság és az erdélyi lét olyan felfogásával találkozunk itt, amely a Trianon környéki erdélyi magyar irodalom *œuvre-jából* lehet ismerős. A történelmi és kulturális hagyományok által kialakított nemzetiségi önkép a transzilvanizmus gondolatrendszeréből ismert módon „gyökeret” ad a „nagy idegenség rengetegében”. A vers értelmezése kulcsot ad a kötet koncepciójának megismeréséhez és a mélyebb összefüggések feltárásához – de önmagában is az egyik legjobban sikerült darab.

Az *Erdélyi arcok* versei három csoportba sorolhatók, az első csoportba tartozókat a történelmi ihletettség fűzi össze. Összhatását tekintve olyan a kötet, mint egy alternatív, szemelvényekben megírt erdélyi történet. Ezt a történelemírói szemléletet tovább erősíti a kötet egészére érvényes lineáris időrend és a valós személyek, események verstérbe való beemelése. Gömöri végeredményben a történelmi vers hagyományait idézi fel, bár a versek ideológiai terhelésétől szerencsére tartózkodik, ami részben annak köszönhető, hogy a lehető legnagyobb történelmi hűségre törekszik, szinte minden vers alapja valamilyen írásos forrás: levél, útirajz, emlékirat, napló, életrajz vagy történelmi munka. A versekhez kapcsolódó jegyzetkből kiderül, hogy a költő alig-alig fikcionalizál, nem a megszokott módon bánik az intertextusokkal, több esetben csupán formai igazítást látunk, eljárását inkább kivonatolásnak nevezhetjük. Az *Erdélyi arcok*ban nem a szövegek párbeszéde a tét, hanem e (megbúvó) szövegek újraközlése a jelen számára anélkül, hogy megsérülne történelmi autenticitásuk – bár arra is van példa, hogy a történelmi hűség fogalma ingataggá válik, erre a legekleatásabb példa az *1849. július 31.* című vers, amely Petőfi halálának rejtélyével foglalkozik egy korabeli pletyka szemszögéből. A forrás kezelésének módjából következik azonban, hogy a hitelesség szempontja felülkerekedik költői fantázián, a versek többsége egyszerű leírás, ami tompítja a versek hatását, úgy érzem, a tényközléshez való ragaszkodás háttérbe szorította a versek esztétikai értékeit.

A versek második csoportjába azokat a darabokat sorolnám, amelyek a magyar kultúrtörténet nagy alakjaihoz (például Szepsi Csomborhoz, Tótfalusi Kis Miklóshoz és Apor Péterhez) kapcsolódnak, mert ezekben a versekben közös, hogy az erdélyi (helyesebben régi magyarországi) művelődés állapotát a fejlettebb nyugati nemzetek viszonylatában láttatják. A nagyvilággal és idegen kultúrákkal való szembesülés egyik visszatérő motívuma a hányattatott hajójút, ami lehetővé teszi egy metaforikus olvasat felállítását. A szorosabb olvasat láthatóvá teszi, hogy a hajóutak leírása szerkezetileg ismétlődik: a hirtelen támadó vihart a haláltól való félelem követi, és jellemzően ima hangzik el, mielőtt a hajó megmenekülne. Értelmezésben a haláltapasztalat pozitívan befolyásolja a haza nemesítése miatt utazók lelkét és állhatatosságát, analóg módon pedig példázatként tárja elénk a haza szellemiségében kulcsfontosságú szerepet játszó emberek elhivatottságát. Pozitívan értékelem, hogy az enyhe ideológikus szálát olyan színes témák árnyalják, mint egy Apor Péter-féle lakodalomleírás, a párizsi vásárok hangulata vagy egy korabeli kalendárium néphithez kapcsolódó feljegyzései, teljesebb bepillantást engedve a korszak világába.

A harmadik csoportba sorolható versek a költő saját emlékeihez kapcsolódnak, éppen ezért a szövegek átélhetősége és az olvasókra gyakorolt hatása itt a legerőteljesebb. Gömöri nem bontja meg a kötet egységes hangját, de míg a korábbi verseknél ez a hang az objektív leírás kevésbé esztétizált formájaként olvasható, addig az emlékezet terében sajátos funkciót nyer. Ugyanaz a nyelv líraivá válik, mert a személyes élmények töltik fel a tartalmat, különösen szép az a vers, amelyben Dsida újtát járja be az emlékező, mert ez a költővé avatódásként is olvasható szöveg felvillantja, hogy Gömörinek van egy árnyaltabb jelentésekkel dolgozó versnyelve, ami bár ebben a kötetben háttérbe szorult, kiforrottan jelentkezik. A hétköznapi nyelv azonban alkalmas arra, hogy az emlékezés tartalmával komoly kontrasztot alkosson és feszültséget teremtsen. Az *Őnarckép nyolcvéves korból* című vers például a költő gyermekkori emlékéit dolgozza fel: milyen a gyermeki gondtalanság és felnőtt látásmód határán háborús-dit *játszani* a második világháború közepette? Gömöri visszaemlékezései Erdély nehezebb

időszakához kapcsolódnak, szegénységről, pusztulófélben-létről, falurombolásról és továbbélő kommunizmusról számolnak be, ellenpontozva a kötet korábbi, dicső múlthoz kapcsolódó verseit.

Ez a realitáshoz és közelmúlthoz fordulás (az utolsó vers a szíriai háborúra reflektál) csínál a jó kötetből emlékezeteset. A szövegek mindannyiunk Erdélyéről szólnak, a közel ötszáz éves időintervallum költői áttekintése segít mélyebben megérteni múltunkat, nemzeti hagyományainkat és a jelenkort. Nem Trianon átkozása, nem Erdély elvesztésének fájdalma szólal meg a versekben, hanem az Erdély iránt érzett szeretet.

